

سنجش احساس امنیت در بافت محلات شهری با تأکید بر پارامترهای اجتماعی (مطالعه موردی: منطقه ۶ شهرداری اصفهان)

جمال محمدی* - دانشیار گروه برنامه‌ریزی شهری دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان
الهه خان‌محمدی - کارشناس ارشد برنامه‌ریزی شهری دانشکده علوم جغرافیایی و برنامه‌ریزی، دانشگاه اصفهان

پذیرش مقاله: ۱۳۹۴/۰۸/۱۵ تأیید مقاله: ۱۳۹۶/۰۶/۱۹

چکیده

برحسب رویکرد جامعه‌شناسی امنیت، نمی‌توان امنیت را به تنهایی به‌عنوان یک وضعیت بدون ارتباط با عوامل اجتماعی آن تحلیل کرد. در نتیجه، هدف اصلی این پژوهش سنجش میزان اثرگذاری عوامل اجتماعی بر احساس امنیت در منطقه ۶ شهرداری اصفهان و ارائه راهکارهایی به منظور حذف عوامل ناامنی در منطقه است. روش تحقیق در این بررسی توصیفی-تحلیلی است. بدین منظور، با استفاده از نظریه‌های مربوط به موضوع تحقیق، شاخص‌های اجتماعی مورد نظر به‌دست آمد. شایان ذکر است متغیرهای تحقیق از نظر روایی و پایایی در سطحی قابل‌قبول ارزیابی شد. براساس فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۸۲ نفر در نظر گرفته شد و پرسشنامه‌ها از طریق نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای بین شهروندان منطقه ۶ شهرداری اصفهان توزیع شد. نتایج بررسی‌ها نشان داد احساس امنیت در منطقه ۶ شهرداری اصفهان در سطحی پایین قرار دارد ($t = -17/83$) و بین عوامل اجتماعی و احساس امنیت شهروندان در محلات منطقه ۶ رابطه معناداری وجود دارد. همچنین، مشخص شد عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت بین محلات در منطقه ۶ شهرداری اصفهان تفاوت معناداری دارد؛ بنابراین، با شناسایی این عوامل در محلات و مشخص شدن میزان اثرگذاری آن‌ها و شناسایی ضعف‌های محلات می‌توان با اقداماتی مؤثر در پیشگیری از جرایم، تدابیری را تدوین و اجرا کرد. به همین منظور، با توجه به نتایج آزمون‌ها، در پایان پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت محلات ارائه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: امنیت شهری، شاخص‌های اجتماعی، منطقه ۶ شهرداری اصفهان.

مقدمه

امنیت از نیازها و انگیزه‌های اساسی انسان به‌شمار می‌رود. زوال امنیت آرامش خاطر انسان را از بین می‌برد و به جای آن اضطراب را به درون انسان راه می‌دهد. حتی از نظر برخی اندیشمندان، برطرف‌شدن بسیاری از نیازهای آدمی در گرو تأمین امنیت اوست. مازلو نیز در سلسله‌مراتب نیازها، احساس امنیت را بلافاصله پس از ارضای نیازهای اولیه قرار می‌دهد. طبق این دیدگاه امنیت را می‌توان مؤلفه‌ای اساسی در هر نظام اجتماعی معرفی کرد (حقیقتیان و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۸). از نظر علمی، درک آثار جرم یا همان احساس امنیت به اندازه خود آن، یعنی خطرهای آماری حاصل از وقوع جرم اهمیت دارد، زیرا ترس از قربانی‌شدن به کاهش حضور شهروندان در محیط شهری و یک مکان خاص منجر می‌شود و این شرایط به ناامن‌تر شدن محیط دامن می‌زند. درواقع، مفهوم احساس امنیت یکی از شاخصه‌های کیفیت زندگی در شهرهاست و آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن، از مهم‌ترین پیامدهای مختلف امنیت به‌شمار می‌روند (حسینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰). برحسب رویکرد جامعه‌شناسی امنیت، نمی‌توان امنیت را به‌تنهایی به‌عنوان یک وضعیت بدون ارتباط با بستر اجتماعی آن و یک متغیر مستقل تحلیل کرد، بلکه امنیت را باید به‌گونه‌ای دیگر یعنی به‌عنوان یک متغیر وابسته که با توجه به متن آن معنا می‌دهد در نظر گرفت. از این منظر، امنیت فرایندی اجتماعی ارزیابی می‌شود که متناسب با تحول متن آن، تغییر می‌یابد؛ به‌عبارت دیگر، امنیت را بدون مد نظر قراردادن عوامل اجتماعی نمی‌توان فهم و درک کرد (افتخاری، ۱۳۸۰: ۴۵). درواقع، یکی از شیوه‌های کنترل و پیشگیری وضعی از جرم و درنهایت افزایش احساس امنیت کاهش فرصت بروز جرایم از طریق تقویت روابط اجتماعی در سطح محلات شهری است. از جمله عوامل اجتماعی که بر احساس امنیت در محلات تأثیر می‌گذارد می‌توان به احساس هویت در محلات، نظارت اجتماعی و تراکم جمعیتی اشاره کرد. در ساختار محلات قدیمی هر غریبه‌ای از سوی شهروندان شناخته می‌شد و اهل و کسبه محلی نیز اماکن محل را تحت نظر داشتند. درواقع، ایجاد نظارت شهروندی در سطوح محلات شهر را باید از اصول مهم در جلوگیری از جرایم دانست. علاوه‌براین، تراکم ساختار محله‌ای و احساس هویت و مالکیت مردم بر فضاهای محله نیز به این مسئله کمک می‌کرد. درنتیجه، با استفاده از افزایش هویت و به‌دنبال آن افزایش نظارت ساکنان و کنترل تراکم جمعیتی در محلات در قالب تمهیداتی، می‌توان در افزایش احساس امنیت اقدام کرد. البته عوامل کالبدی و اجتماعی به یکدیگر وابسته‌اند و گاه ویژگی‌های کالبدی یک محل بر تقویت یا تضعیف عوامل اجتماعی اثرگذار است و بالعکس، اما سنجش نقش عوامل اجتماعی در احساس امنیت به‌تنهایی نیز برای پیش‌بینی، کنترل جرم و ناامنی و افزایش ضریب امنیت شهروندان مقوله‌ای ضروری در برنامه‌ریزی شهری است. درنتیجه، شناسایی عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت و شناسایی فضاهای ناامن از لحاظ شرایط اجتماعی که موجب کاهش پویایی نظام شهری می‌شود، از نکات بسیار مهمی است که طراحان و برنامه‌ریزان شهری در مدیریت شهری به‌منظور اقدامات پیشگیرانه همواره باید به آن توجه داشته باشند. براین‌اساس، در پژوهش حاضر منطقه ۶ شهرداری اصفهان به‌عنوان نمونه‌ای که دارای دو بافت قدیم و جدید است به‌عنوان مطالعه موردی انتخاب شده است تا میزان احساس امنیت شهروندان و نقش عوامل اجتماعی در احساس امنیت در هر دو بافت مطالعه و مقایسه شود تا بتوان پیشنهادهایی به‌منظور تقویت عوامل اجتماعی و به‌دنبال آن افزایش امنیت محلات در این منطقه ارائه داد.

پیشینه پژوهش

رویکرد سمپسون^۱ و رودنبوش (۱۹۹۹) بر این فرض استوار است که انسجام و همبستگی بین ساکنان محله، ترس از جرم و ناامنی را از بین می‌برد و نبود آن موجب کاهش کارایی جمعی و افزایش احساس بی‌تمدنی (خشونت) و ناامنی می‌شود. تراکم روابط اجتماعی در یک محله و سطح همبستگی اجتماعی میان همسایگان ممکن است بر احساس امنیت ساکنان تأثیر بگذارد و با نشانه‌های استرس‌زا در محیط محله خود مقابله کند (Mair et al, 2010: 816). همچنین، گرین برگ و همکاران نشان دادند دل‌بستگی عاطفی به‌عنوان عنصر اساسی همبستگی اجتماعی، عامل اصلی کنترل منطقه‌ای به‌شمار می‌رود، زیرا احساس تعلق خاطر به اجتماع موجب می‌شود افراد احساس کنند تحت کنترل اجتماع خود هستند و اجتماع به فکر آنان است و سطح احساس امنیت اجتماعی در محلاتی که احساس هویت بیشتری وجود دارد، بالاتر است (Greenberg et al, 1982). از دیگر نظریات اجتماعی دیدگاه کنترل اجتماعی است که هیرشی^۲ (۱۹۶۹) و بریت ویت^۳ (۱۹۸۹) از صاحب‌نظران اصلی این نظریه‌اند. به نظر هیرشی، پیوند میان فرد و جامعه مهم‌ترین علت هم‌نوایی و عامل اصلی کنترل رفتارهای فرد است و ضعف این پیوند یا نبودن آن دلیل اصلی کج‌رفتاری است. بریت ویت نیز دربارهٔ کنترل افراد توسط جامعه از طریق شرم‌ده‌سازی متخلف بحث می‌کند. به‌نظر وی، شرم‌ده‌سازی نوعی ابراز عدم تأیید اجتماعی در مورد رفتاری ویژه برای تحریک ندامت در خلافکار است که او را از ادامهٔ رفتار مجرمانه باز می‌دارد (صدیق سروسستانی، ۱۳۸۵: ۴۷-۴۸). طبق نظر هیرشی، هویت که به‌دنبال خود امکان نظارت بیشتری را فراهم می‌آورد، در احساس امنیت نقشی بسزا ایفا می‌کند. ساترلند^۴ در زمینهٔ تأثیر تراکم جمعیت بر احساس امنیت معتقد است، هرچه شهروندان با تعداد بیشتر و ویژگی‌های اجتماعی متفاوت‌تری در کنش و ارتباط متقابل باشند، احتمال بی‌نظمی و ناامنی بیشتر افزایش می‌یابد (گیدنز، ۱۳۷۳: ۱۴۲). ماکس وبر^۵ دربارهٔ امنیت اجتماعی در شهرها و ارتباطش با تراکم جمعیت معتقد است که هرچه تعداد افراد وارد شده در کنش متقابل بیشتر شود، شناخت شهروندان از یکدیگر کمتر می‌شود؛ بنابراین، فرایند کنترل اجتماعی غیررسمی و مردمی بیشتر تضعیف می‌شود و راه برای کج‌روی و بی‌نظمی و از بین رفتن امنیت هموار می‌شود (شیخاوندی، ۱۳۷۳: ۳۹۱). همچنین، جورج زیمل^۶ معتقد است با افزایش تراکم جمعیت در شهرها، شدت کنترل اجتماعی کاهش می‌یابد. در نتیجه، احساس تنهایی و گمنامی شهروندان بیشتر می‌شود و فردیت آن‌ها تهدید می‌شود (ریتزر، ۱۳۷۳: ۱۵۶).

با بررسی نتیجهٔ پژوهش‌ها و دیدگاه صاحب‌نظران در حوزهٔ تأثیر عوامل اجتماعی بر امنیت، تلفیقی از نظریات یادشده در این پژوهش به‌مثابهٔ مدل نظری پژوهش در نظر گرفته شده است. در نتیجه، با توجه به بررسی‌های انجام‌گرفته، در این تحقیق تأثیرات عوامل اجتماعی شامل هویت شهروندان، نظارت اجتماعی و تراکم جمعیت به‌عنوان شاخص‌های اصلی پژوهش در منطقهٔ ۶ شهرداری اصفهان سنجیده شده است.

1. Simpsons
2. Hirschi
3. Braithwaite
4. Suterland
5. Max Weber
6. Georg Simmel

اهداف پژوهش

۱. ارزیابی و سنجش احساس امنیت محلات شهری در منطقه ۶ شهرداری اصفهان؛
۲. بررسی نقش عوامل اجتماعی بر احساس امنیت ساکنان منطقه ۶ شهرداری اصفهان؛
۳. طبقه‌بندی محلات از دید آسیب‌پذیری اجتماعی به منظور شناسایی محلات ناامن؛
۴. ارائه پیشنهادهایی به منظور تقویت عوامل اجتماعی در راستای افزایش احساس امنیت شهروندان در منطقه ۶ شهرداری اصفهان.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است. همچنین، برای رسیدن به اهداف پژوهش از روش‌های توصیفی-تحلیلی، تجربی، آماری و... به صورت همزمان استفاده شده است. روش تجزیه و تحلیل اطلاعات در دو بخش گرافیکی و آماری است. برای انجام دادن فعالیت‌های گرافیکی و تهیه نقشه‌های مورد نیاز از نرم‌افزار GIS ARC و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات میدانی از نرم‌افزار آماری Excel و مدل‌های آماری SPSS استفاده شده است. محدوده مورد مطالعه شامل تمامی محلات ۱۳ گانه منطقه ۶ شهرداری اصفهان است. برای انتخاب نمونه در جامعه آماری از نمونه‌برداری تصادفی خوشه‌ای و برای محاسبه حجم نمونه از روش کوکران استفاده شده است. براساس فرمول کوکران حجم نمونه ۳۸۲ نفر در نظر گرفته شده است. برای بررسی ۳ شاخص اجتماعی با مطالعه مبانی نظری تحقیق تعدادی گویه به شرح جدول ۱ تدوین شد. گویه‌ها در قالب طیف لیکرت طراحی شدند و براساس حجم نمونه به دست آمده بین محلات توزیع شدند.

جدول ۱. گویه‌های سنجش عوامل اجتماعی در محلات

شاخص‌ها	گویه‌ها
شهروندان	میزان تعلق خودتان به محله
	میزان نزدیکی و مسئولیت به هم‌محله‌ای‌های خودتان
	میزان تمایل به تعویض محله خود
	تمایل به سرمایه‌گذاری در ظرفیت‌های محله
تراکم جمعیتی	میزان تأثیر ازدحام بر احساس امنیت ساکنان محله
	میزان تراکم محله شما در طول شبانه‌روز
	تأثیر فضاهای شلوغ بر احساس امنیت شما
	تأثیر فضاهای خلوت بر احساس امنیت
انگیزه‌ها	میزان تراکم فضاهای اصلی و عمومی محله شما
	میزان شناخت شما از هم‌محلی‌ها
	میزان نظارت خود بر محله
	میزان نظارت و مشارکت کسبه محل در مدیریت و نظارت بر محله
	میزان واکنش ساکنان محله به افراد غریبه نابهنجار و قانون‌شکن
نگار	میزان وجود فضاهای نظارتی مانند نیمکت‌ها و سکوها در محله شما
	ارزیابی میزان نظارت افراد محله بر محیط خود

منبع: یافته‌های تحقیق

همچنین، برای سنجش روایی پرسشنامه از روایی صوری و محتوایی استفاده شد که پس از گذاشتن پرسشنامه در اختیار متخصصان برنامه‌ریزی شهری و شهرسازی، روایی پرسشنامه تأیید شد. برای تعیین پایایی از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است که نتایج آن به شرح جدول ۲ است.

جدول ۲. ضریب آلفای به‌دست‌آمده برای هر کدام از شاخص‌ها

شرح	حجم نمونه	تعداد گویه	ضریب آلفا
احساس امنیت	۳۸۲	۱۰	۰/۸۵۲
شاخص‌های اجتماعی	۳۸۲	۱۶	۰/۸۴۶

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، پایایی در حد قابل قبولی ارزیابی شده است.

مبانی نظری

شاخص‌های اجتماعی مؤثر بر افزایش احساس امنیت محلات

تأکید اصلی نظریات جامعه‌شناسانه^۱ جرایم بر دخیل بودن محیط اجتماعی و انسانی در بروز انحرافات اجتماعی است. به عقیده دورکیم^۱، جرم‌خیزی و ارتکاب جرایم در ساختار شهری یک پدیده طبیعی و اجتماعی است. وی ریشه رفتارهای غیرعادی را در محیط اجتماعی شهر جست‌وجو می‌کند و در نتیجه علت را در میان کارکرد ساخت‌های اجتماعی می‌یابد (بمانیان و محمودی نژاد، ۱۳۸۷: ۶۲). در این بخش، مفاهیم و مبانی نظری براساس مدل مفهومی پژوهش در قالب سه شاخص هویت محلات، تراکم و نظارت اجتماعی بررسی می‌شود.

هویت محلات

تعلق محله‌ای یک اصطلاح مورد استفاده در روان‌شناسی محیطی است و براساس آن، بین ساکنان و محیط و موقعیت اجتماعی و فیزیکی آن‌ها پیوستگی برقرار است (Pitner et al, 2012: 43). احساس تعلق به یک محله مسکونی، هویت محله‌ای تعریف می‌شود (Foth, 2004: 8-9). بسیاری از نظریه‌پردازان در زمینه تأثیر هویت و میزان احساس امنیت اظهار نظر کرده‌اند. مری (۱۹۸۱: ۳۲) دریافت ساکنانی که هیچ نوع پیوند یا ارتباط اجتماعی نداشتند ترس بیشتری از جرایم داشتند. فیشر (۱۹۸۲: ۷۰) نیز نشان داد بی‌اعتمادی بین همسایگان و هم‌محله‌ای‌ها موجب می‌شود آنان ارتباطات کمتری داشته باشند. نبود ارتباطات و فضای بی‌اعتمادی موجب می‌شود ساکنان به دنیای بیرون از خود ترس نشان دهند و احساس امنیت کمتری را تجربه کنند. براساس تئوری جاکوبز^۲، احساس تعلق به محله و تعهد داشتن به آن، نقش

1. Duekheim

2. Jacobs

مهم‌تری نسبت به حضور پلیس در کنترل اوضاع محله و امنیت محل دارد. در این میان، محله‌های قدیمی نسبت به محله‌های جدید به علت روابط عمیق عاطفی و اجتماعی، بیشتر می‌توانند امنیت عاطفی ساکنان خود را تأمین کنند. علاوه بر این، محله‌های قدیمی و مدت طولانی سکونت افراد در یک محله، عاملی مهم در شناسایی افراد و در پی آن، کنترل جرایم و افزایش امنیت است. البته نباید یافته‌های اساسی مکتب شیکاگو را از نظر دور داشت که در جریان تحول شهرها، محله‌های قدیمی کم‌کم به تصرف تازه‌واردهایی درمی‌آید که به دلایل مختلف از جمله ناشناس بودن، زمینه را برای ظهور انواع کج‌روی‌ها فراهم می‌کند. در نتیجه، با توجه به شرایط امروزه محلات که هویت بافت‌های قدیمی به علت حضور تازه‌واردان در حال از بین رفتن است، می‌توان با ایجاد شرایط کالبدی مناسب هویت شهروندان را در محلات تقویت کرد. باید توجه داشت بافت کالبدی و اجتماعی محله تأثیر متقابل بر همدیگر دارد و گاهی بافت کالبدی زمینه‌ساز مسائل اجتماعی است؛ به عبارت دیگر، یکی از مهم‌ترین آثار محیط کالبدی، ایجاد تعلق مکانی است که تا حدود زیادی با هویت مکانی در ارتباط است. در نتیجه، با تعریف مناسب مرزها و مشخص شدن قلمرو برای افراد، احساس تعلق به محیط افزایش می‌یابد. در واقع، قلمروگرایی مجموعه رفتارها و شناخت‌هایی است که یک فرد یا گروه بر مبنای تصور مالکیتی که از فضای فیزیکی دارد، بروز می‌دهد و می‌کوشد تعلق خاطر شهروندان را در مورد اموال و دارایی آنان و دیگر فضاهای عمومی افزایش دهد (کلانتری، ۱۳۹۰: ۱). همچنین، برای جذب مردم به فضای اجتماعی و افزایش هویت محله، باید شاخص‌های امنیتی، دسترسی پیاده، نظارت اجتماعی و اجرای مراسم جمعی و آیینی در فضای شهری وجود داشته باشد. بر این اساس، احیای مراکز هویت‌بخش محله‌ای اهمیت زیادی دارد. مردم محله برای بهبود کیفیت و امنیت محله خود باید نهادهای مشارکتی و اجتماعی تشکیل دهند. این نهادهای مشارکتی، شورای محله، انجمن شهر، شوراهای شهری و مساجد هستند. مسجد یکی از فضاهای عمومی است که نقش فراوانی در ایجاد نظم عمومی و امنیت محله دارد و یک نهاد بسیار مناسب برای جلوگیری از بروز جرم و جنایت و ایجاد امنیت در سطح محله است. انجمن‌های شهری و شوراهای که در حال حاضر در سطح شهر، ناحیه و محلات شکل گرفته‌اند نیز یکی از گزینه‌های بسیار مناسب برای مشارکت شهروندان در اداره امور و نظم و امنیت عمومی و نظارت بر وقایع شهر و محله خود هستند. تقویت امنیت و هویت از یک سو و مباحث مربوط به برنامه‌ریزی و ساماندهی ساختار شهری توسط برنامه‌ریزان از سوی دیگر و همچنین توجه به تقویت مرزهای محله موجب می‌شود افراد احساس تعلق و امنیت بیشتری کنند (قرایی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۱).

نظارت اجتماعی

بر اساس نظریه کنترل، همه مردم در موقعیت‌های مختلف، مستعد نظم‌گریزی و انجام‌دادن رفتارهای منحرفانه هستند، اما وجود برخی کنترل‌ها موجب می‌شود همه مردم دست به رفتارهای انحرافی نزنند؛ به عبارت دیگر، برای دستیابی به آرامش و اطمینان خاطر، وجود نظارت اجتماعی بر فضا به منظور کنترل رفتارهای مجرمانه ضروری است. کنترل‌های اجتماعی ممکن است رسمی یا غیررسمی باشند؛ بنابراین، نظارت بر محیط به دو شیوه صورت می‌پذیرد:

۱. نظارت رسمی

به نظارت از طریق نیروهای پلیس و استفاده از ابزارهای فیزیکی-امنیتی شامل روشنایی و دوربین اطلاق می‌شود.

ایجاد این تدابیر امنیتی آشکار در فضاهای عمومی ممکن است نشانه‌ای برای عابران باشد که منطقه برای اعمال مجرمانه نامن است (Foster, Giles-Corti, 2008: 241).

۲. نظارت طبیعی و غیررسمی

در مناطق مسکونی، می‌توان نظارت طبیعی را با طراحی مطلوب مسکن و به حداقل رساندن موانع - که موجب کاهش دید می‌شود- و همچنین افزایش هویت و پیوند محله‌ای گسترش داد. سارقان بر اهمیت نظارت ساکنان محله صحنه گذاشته‌اند و بعد از مالکان، همسایگان را مهم‌ترین افراد برای نظارت بر محله معرفی کرده‌اند. از لحاظ نظری، عابران خیابان‌ها را امن‌تر، پر جنب‌وجوش‌تر و جالب برای تماشا می‌کنند. علاوه بر این، محلاتی که مناسب برای پیاده‌روی طراحی شده‌اند، رفت‌وآمد بیشتر عابران پیاده را ممکن می‌سازند و موجب افزایش نظارت و تأثیرگذاری بر امنیت می‌شوند. جاکوبز در مورد خود انتظامی بودن یک خیابان چنین توضیح می‌دهد: باید چشم‌هایی همواره خیابان را بنگرند؛ چشم‌های کسانی که ما همواره آنان را مالکان طبیعی و حقیقی خیابان می‌نامیم. پیاده‌روهای خیابان باید به صورت مداوم استفاده شود تا بر چشم‌های ناظر بر خیابان افزوده شود و به ساکنان شیوه نظارت بر خیابان آموزش داده شود. پیش‌نیاز اساسی برای مراقبت از محله، تعداد شایان توجهی از مغازه‌ها و دیگر فضاهای عمومی است که در طول پیاده‌روهای یک محدوده پراکنده شده‌اند (افشارکهن و رحیقی یزدی، ۱۳۹۲: ۶۴-۶۵).

یان گل (۱۹۸۷: ۱۷۳) نظارت بر فضای شهری از طریق افزایش حضور ساکنان در عرصه عمومی یا به عبارتی همان نظارت غیررسمی را از مهم‌ترین شروط تأمین امنیت می‌داند. تراویس هیرشی در ارتباط با نقش کنترل و نظارت اجتماعی بر این باور است که رفتارها و کنش‌های انحرافی نتیجه گسستگی یا تضعیف رابطه، پیوستگی و تقید افراد جامعه است. هنگامی که پیوستگی و رابطه با دیگر اعضای جامعه قوی است افراد کنترل می‌شوند (هزارجریبی و حامد، ۱۳۹۱: ۳۵-۳۶). در نتیجه، هویت بر میزان نظارت تأثیرگذار است و با افزایش احساس تعلق می‌توان نظارت ساکنان بر محیط را نیز برای پیشگیری از جرایم افزایش داد. حضور افراد در فضا از قوی‌ترین عوامل اعمال این نظارت است، زیرا در این شرایط علاوه بر آنکه شهروندان ناظرند، می‌توانند در صورت لزوم برای جلوگیری از اعمال مجرمانه به‌طور مستقیم وارد عمل شوند. البته باید از انحصاری شدن فضا جلوگیری کرد؛ یعنی فضا در اختیار گروهی ویژه قرار نگیرد، بلکه تمام گروه‌های اجتماعی باید احساسی راحت در آن داشته باشند. از عواملی که شهروندان را جذب فضا می‌کند، استقرار فعالیت‌های مرتبط با زندگی روزمره افراد است. برای افزایش نظارت باید فضاهای عمومی در معرض دید قرار گیرد. همچنین، حضور افراد برای نظارت در شب ضروری‌تر است؛ بنابراین، برای برقراری فعالیت شبانه در خیابان محلی باید فعالیت‌هایی را که در شب زنده هستند در آن‌ها تزریق کرد تا شهروندان به حضور شبانه در فضا تشویق شوند (پاکزاد، ۱۳۸۵: ۲۳۳).

تراکم جمعیت

سابقه پیرامون تأثیر تراکم در رفتارهای ناهنجار اجتماعی به دهه ۱۹۲۰ بازمی‌گردد که بیشتر این مطالعات در دو حوزه جامعه‌شناسی و روان‌شناسی صورت گرفته است (شمس و همکاران، ۱۳۹۱: ۲۸-۲۹). براساس دیدگاه محیط‌شناسی انسانی، تراکم جمعیت موجب کاهش تماس و افزایش تنش‌ها می‌شود. همچنین تراکم جمعیت، به ایجاد فاصله اجتماعی

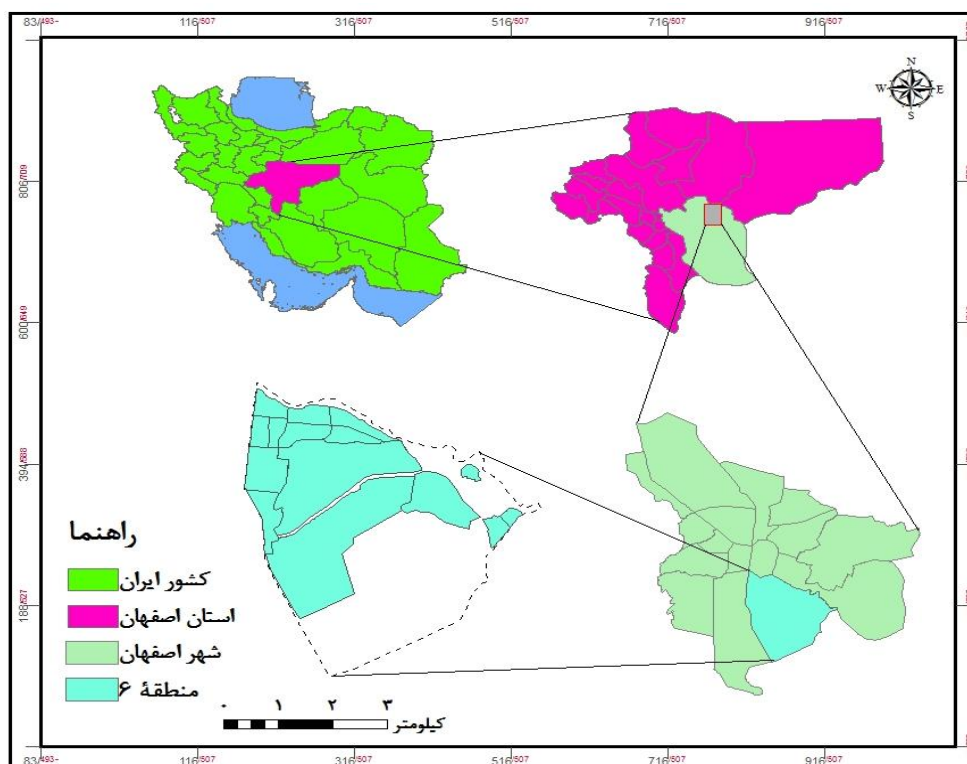
منجر می‌شود. از این‌رو، افزایش خشونت، جرایم و آسیب‌های اجتماعی از پیامدهای آن است (نقدی، ۱۳۸۲: ۶۴). در سال ۱۹۶۸، انگلز^۱ در بررسی جرایم خیابانی کالیفرنیا ارتباط بین جرم و تراکم جمعیت را اثبات کرد. وی همچنین معتقد به وجود ارتباط بین افزایش جرم و تراکم فعالیت‌ها در خیابان‌های شهر بود (کلانتری، ۱۳۸۶: ۸۰). در نتیجه، احتمال بزهکاری افرادی که در محله‌های پرجمعیت و فقیرنشین شهرها یا در آلونک‌ها و زاغه‌های حاشیه شهرها با حداقل امکانات رفاهی زندگی می‌کنند، به مراتب بیش از افرادی است که در محلات کم‌جمعیت و مرفه شهرها سکونت دارند (صالحی، ۱۳۸۷: ۶۳). لویس ویرث^۲ عنوان می‌کند که «جمعیت زیاد، به‌عنوان ایجادکننده گوناگونی خصوصیات، به‌طور منطقی اختلافات بالقوه میان مردم را تشدید می‌کند و از سوی دیگر ساختار اخلاقی شهر و محله به سمت حالت بی‌هنجاری حرکت می‌کند». وی تأکید دارد که افزایش اندازه شهرها و محدوده محلات، فرصت‌های شناخت عمیق میان افراد را کاهش می‌دهد و این امر به تماس‌های ثانوی و بی‌تفاوتی نسبت به دیگران می‌انجامد (افروغ، ۱۳۷۷: ۱۱۷-۱۱۸). مامفورد^۳ هم موضوع تراکم جمعیت را مهم برمی‌شمرد و بیان می‌کند: «محدودیت در اندازه و تراکم جمعیت برای برقراری روابط اجتماعی ضروری است و ملاقات‌ها و روابط چهره به چهره را بهتر امکان‌پذیر می‌کند» (تولایی، ۱۳۷۹: ۳۹). در مورد تراکم، توجه به حاشیه و مرکز شهرها و بافت‌های قدیمی متراکم و فشرده اهمیت زیادی دارد و باید در این زمینه مطالعه و برنامه‌ریزی صورت گیرد. در واقع، تراکم در محلات باید به‌گونه‌ای طرح‌ریزی شود که در فضا در طول شبانه‌روز حد متوسطی از شهروندان برای فعالیت حضور داشته باشند و این کار را می‌توان با مکان‌یابی بهینه کاربری‌ها و فضاهای مسکونی در بافت محلات انجام داد. همچنین، در طراحی ساختمان‌ها باید حدی متوسط از جمعیت را برای اسکان در نظر گرفت و تا حد امکان از بلندمرتبه‌سازی، که افزایش تراکم در واحد سطح را به دنبال دارد، در بافت محلات جلوگیری کرد. همچنین، در طراحی‌ها باید به‌گونه‌ای برنامه‌ریزی شود که از ریزدانگی بافت محلات و گستردگی بیش از حد محدوده و مرز محلات جلوگیری شود.

معرفی محدوده مورد مطالعه

منطقه ۶ شهرداری اصفهان در مجاورت منطقه ۵ در جنوب شهر اصفهان واقع شده است. کل محدوده و حریم آن برابر ۶۷۰۷ هکتار است. حدود محدوده قانونی محلات آن برابر با ۱۲۵۵ هکتار است که سهم آن از کل محدوده ۱۹ درصد است. موقعیت نسبی این محدوده قانونی از شمال به پل سی‌وسه‌پل در مسیر زاینده‌رود تا پل بزرگمهر، از جنوب به پل اشکوند در مسیر ریل راه‌آهن تا پل راه‌آهن، از شرق به پل بزرگمهر در مسیر رودخانه تا پل اشکوند و از غرب به پل راه‌آهن در مسیر بزرگراه شهید دستجردی تا سی‌وسه‌پل منتهی می‌شود (آمارنامه شهر اصفهان، ۱۳۹۴: ۱۶-۱۹). جمعیت منطقه ۶ شهرداری اصفهان براساس آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۹۰ برابر با ۱۱۱۶۵۲ برآورد شده است. منطقه ۶ از نظر قدمت مسکن و فرسودگی دارای دو گروه بافت قدیم و جدید است. با توجه به اهداف این

1. Angels
2. Louis Wirth
3. Mumford

پژوهش منطقه ۶ به دو گروه بافت قدیم و جدید طبقه بندی شد، که براساس (ریزدانگی، ابعاد مسکونی زیر ۱۰۰ متر، عمر بالای سازه، بافت فرسوده و تراکم جمعیتی بالا)؛ محلاتی که تراکم بالاتری از این ویژگی ها را دارا بودند، به عنوان بافت قدیم در نظر گرفته شدند. براین اساس محلات همت آباد، تخت فولاد، مسجد مصلی، فیزیدان، ردان، دنارت جز محلات قدیم طبقه بندی شدند و محلات هزارجریب، شهید کشوری، کوی امام، سعادت آباد، آینه خانه، فیض و آبشار که بخش قابل توجهی از آنها فاقد این ویژگی ها بودند به عنوان بافت جدیدتر در نظر گرفته شدند.

شکل ۱. موقعیت محدوده مورد مطالعه در سطح ایران، استان و شهر اصفهان

بحث و تجزیه و تحلیل

بررسی احساس امنیت در منطقه ۶ شهرداری اصفهان

در ابتدا در راستای بررسی احساس امنیت در محدوده مورد مطالعه تک تک نماگرها با استفاده از آزمون t تک نمونه‌ای ارزیابی شدند. در آزمون t تک نمونه‌ای، فرض H_0 بیانگر برابری نماگر با عدد سه (حد متوسط) است و فرض H_1 بیانگر عدم برابری با حد متوسط است. در صورتی که فرض صفر رد شود، باید از مقادیر حد بالا و حد پایین استفاده کرد:

۱. هرگاه حد بالا و پایین مثبت باشد، میانگین متغیر از حد وسط بزرگ تر است.

۲. هرگاه حد بالا و پایین منفی باشد، میانگین متغیر از حد وسط کوچک تر است.

بنابراین، با استفاده از این آزمون می‌توان تمام نماگرها و شاخص‌ها را در سه سطح دسته‌بندی کرد. در جدول ۳،

نماگرهای احساس امنیت شهروندان منطقه ۶ بررسی شده است. براساس یافته‌ها، به‌جز نماگر فرستادن کودکان به مدرسه که در مقدار t برابر با ۰/۸۸۶ و سطح معنی‌داری ۰/۳۷۷ است، سایر نماگرها در شرایط نامناسب قرار دارند. در جدول ۳، سطح معنی‌داری اغلب متغیرها Sig=۰/۰۰۰ است. با توجه به مقادیر حد پایین و حد بالا که هر دو منفی هستند، احساس امنیت در بیشتر متغیرها پایین است.

جدول ۳. بررسی نماگرهای احساس امنیت شهروندان منطقه ۶

ارزیابی متغیر	Test Value = 3				مقدار t	متغیرهای احساس امنیت (به هنگام)
	فاصله اطمینان ۰/۹۵	اختلاف میانگین		سطح معنی‌داری (sig)		
	حد بالا	حد پایین				
پایین	-۰/۷۷	-۱/۰۰	-۰/۸۸۲	۰/۰۰۰	-۱۵/۲۶	خالی گذاشتن منزل
پایین	-۰/۱۶	-۰/۸۳	-۰/۷۲۳	۰/۰۰۰	-۱۲/۷۸	همراه داشتن کیف پول، همراه با سایر لوازم قیمتی
پایین	-۰/۶۲	-۰/۸۸	-۰/۷۴۹	۰/۰۰۰	-۱۱/۴۱	پارک اتومبیل برای مدت طولانی
پایین	-۰/۵۹	-۰/۷۹	۰/۶۹۲	۰/۰۰۰	-۱۳/۶۳	استفاده نکردن از اقدامات امنیتی مانند دزدگیر و آژیر برای منزل
تا حدی پایین	۰/۲۲	-۰/۰۸	۰/۰۶۷	۰/۳۷۷	۰/۸۸۶	فرستادن کودکان به مدرسه
پایین	-۰/۲۰	-۰/۴۳	۰/۳۱۸	۰/۰۰۰	-۵/۳۷	تردد در ساعات پایانی شب
پایین	-۰/۵۰	-۰/۷۸	۰/۶۳۶	۰/۰۰۰	-۸/۹۴	قدم‌زدن در مسیر خلوت
پایین	-۰/۹۱	-۱/۱۴	-۱/۰۲۶	۰/۰۰۰	-۱۷/۷۱	رفتن یا نشستن در پارک‌ها و فضاهای سبز
پایین	-۱/۰۷	-۱/۲۶	-۱/۱۶۴	۰/۰۰۰	-۲۴/۵۹	تردد در خیابان‌های سطح محله حضور در برخی تجمعات شلوغ
پایین	-۰/۸۴	-۱/۰۷	۰/۹۵۴	۰/۰۰۰	-۱۶/۲۳	محله مثل فروشگاه‌ها، جشن‌های محله‌ای و...

منبع: یافته‌های تحقیق

پس از بررسی هریک از متغیرهای احساس امنیت، متغیرها با هم کامپیوت^۱ شد و به یک شاخص تبدیل شد. شاخص احساس امنیت توسط آزمون t تک‌نمونه‌ای آزمون شد. یافته‌های جدول ۴ نشان می‌دهد شاخص احساس امنیت در

1. Compute

منطقه مورد مطالعه به شدت پایین است. مقدار t برابر با $۱۷/۸۳$ است که نشان از پایین بودن میانگین شاخص احساس امنیت دارد. برای این شاخص اختلاف میانگین با حد متوسط (۳)، برابر با $۰/۷۰۷$ گزارش شده است.

جدول ۴. بررسی شاخص احساس امنیت شهروندان منطقه ۶

شاخص	مقدار t	سطح معنی داری (sig)	اختلاف میانگین		ارزیابی شاخص
			فاصله اطمینان $۰/۹۵$	حد پایین حد بالا	
احساس امنیت	$-۱۷/۸۳$	$۰/۰۰۰$	$-۰/۷۰۷$	$-۰/۷۸$	پایین

منبع: یافته‌های تحقیق

بررسی نقش عوامل اجتماعی بر احساس امنیت

پس از سنجش احساس امنیت، برای بررسی نقش عوامل اجتماعی در احساس امنیت شهروندان ابتدا شاخص‌های اجتماعی تحلیل شده‌اند. بدین ترتیب، هر کدام از نماگرهای متعلق به شاخص‌های اجتماعی با هم ترکیب شدند و سپس توسط آزمون t تک‌نمونه‌ای ارزیابی شدند. همان‌طور که گفته شد آزمون t سه سطح را ایجاد می‌کند که با توجه به ماهیت موضوع می‌توان این سه سطح را نوشت. در این قسمت، سه سطح جدول عبارت‌اند از خوب، متوسط و ضعیف.

نتایج جدول ۵ نشان می‌دهد شاخص هویت شهروندان با مقدار ($t=-۷/۹۱۸$) در سطحی ضعیفی قرار دارد. دیگر شاخص اجتماعی بررسی شده شاخص تراکم است که مانند شاخص هویت شهروندان در سطحی ضعیف قرار گرفت. آخرین شاخص مورد بررسی در این جدول، شاخص نظارت اجتماعی است. مقدار Sig در شاخص نظارت اجتماعی برابر با $۰/۰۵۸$ است که از $۰/۰۵$ بزرگ‌تر است و سبب شده است این شاخص معنی دار نشود. در مجموع، از سه شاخص اجتماعی بررسی شده دو شاخص در سطح ضعیف و یک شاخص در سطح متوسطی از دید شهروندان قرار داشته‌اند.

جدول ۵. بررسی وضعیت شاخص‌های اجتماعی امنیت محلات شهری

شاخص‌های اجتماعی	مقدار t	سطح معنی داری (sig)	اختلاف میانگین		ارزیابی شاخص
			فاصله اطمینان $۰/۹۵$	حد پایین حد بالا	
هویت شهروندان	$-۷/۹۱۸$	$۰/۰۰۰$	$-۰/۳۹۱$	$-۰/۴۸۹$	ضعیف
تراکم	$-۲/۷۸۶$	$۰/۰۰۶$	$-۰/۰۹۷$	$-۰/۱۶۶$	ضعیف
نظارت اجتماعی	$۱/۰۱۱$	$۰/۳۱۳$	$۰/۰۵۸$	$-۰/۰۵۶$	متوسط

منبع: یافته‌های تحقیق

در ادامه، شاخص‌های اجتماعی امنیت محلات شهری با هم ترکیب شد و عامل اجتماعی ساخته شد. سپس این عامل اجتماعی توسط آزمون t بررسی شد. نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد سطح معنی‌داری آماره t کمتر از ۰/۰۵ است (۰/۰۰۰ < Sig=)؛ بنابراین، باید به مقادیر حد بالا و پایین توجه کرد. همان‌طور که گفته شد، با منفی‌بودن این مقادیر مشخص می‌شود میانگین عامل اجتماعی از حد وسط مورد آزمون (Test Value = 3) کوچک‌تر است. در نتیجه، وضعیت امنیت محلات شهری از نظر عامل اجتماعی در شرایط نامناسب و ضعیف قرار دارد.

بررسی ارتباط بین عوامل اجتماعی با احساس امنیت

در راستای بررسی همبستگی بین عوامل اجتماعی با احساس امنیت شهروندان از آزمون ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. از آنجا که متغیرها از نوع فاصله‌ای-نسبی هستند، از این آزمون استفاده شده است. نتایج نشان داد بین احساس امنیت و عامل اجتماعی ارتباط مثبت و معنی‌داری وجود دارد و عوامل اجتماعی بر احساس امنیت ساکنان منطقه تأثیرگذار است.

جدول ۶. وضعیت امنیت محلات از نظر عامل اجتماعی

Test Value = 3				
عامل	مقدار t	سطح معنی‌داری (sig)	اختلاف میانگین	فاصله اطمینان ۰/۹۵ حد پایین حد بالا
اجتماعی	-۳/۷۲۷	۰/۰۰۰	-۰/۱۴۳	-۰/۰۶ -۰/۲۱

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۷. بررسی معنی‌داری ارتباط بین عامل اجتماعی با احساس امنیت

عامل کالبدی	احساس امنیت	شرح
۰/۲۲۷**		ضریب همبستگی
۰/۰۰۱	۱	سطح معنی‌داری
۱۹۵		تعداد مشاهدات
	۰/۱۵۱*	ضریب همبستگی
۱	۰/۰۳۵	سطح معنی‌داری
	۱۹۵	تعداد مشاهدات

منبع: یافته‌های تحقیق

* معنی‌دار در سطح ۹۵ درصد، ** معنی‌دار در سطح ۹۹ درصد

بررسی تفاوت عوامل اجتماعی مؤثر بر احساس امنیت در بین محلات منطقه

برای اینکه مشخص شود عوامل اجتماعی در محلات شهری در محدوده مورد مطالعه دارای تفاوت معنی‌داری هستند یا خیر، از آزمون ANOVA استفاده شد. با استفاده از این روش می‌توان فرضیه‌هایی مربوط به وجود تفاوت بین میانگین‌های بیش از دو جامعه را بررسی کرد. هدف از تحلیل واریانس مقایسه بین میانگین‌های چند جامعه و بررسی معنی‌داری تفاوت آن‌ها و مشخص کردن عوامل مؤثر در این تفاوت‌هاست. در جدول ۸، عوامل اجتماعی بین محلات آزمون شده‌اند. براساس نتایج جدول ۸، در عامل اجتماعی بین محلات شهری منطقه ۶ تفاوت معنی‌داری وجود دارد. با توجه به اینکه سطح معنی‌داری در عامل اجتماعی ۰/۰۰۰ است که از ۰/۰۱ هم کوچک‌تر است، این تفاوت معنی‌دار در سطح اطمینان ۹۹ درصد است؛ به عبارت دیگر، در سطح آلفای ۰/۰۱ می‌توانیم بپذیریم بین محلات شهری محدوده مورد مطالعه تفاوت معنی‌داری به لحاظ آماری از نظر شاخص اجتماعی وجود دارد.

با توجه به وجود تفاوت معنی‌دار بین محلات، برای اینکه مشخص شود این تفاوت بین کدامیک از محلات است از آزمون‌های پس از تجربه استفاده شد. آزمون TUKEY یکی از آزمون‌های پس از تجربه است که برای طبقه‌بندی محلات در گروه‌های همگن استفاده شده است. این گروه‌بندی میزان تفاوت‌های موجود در عامل‌ها را در میان محلات سیزده‌گانه منطقه ۶ نشان می‌دهد. به این ترتیب، براساس عوامل اجتماعی محلات به شرح جدول ۹ گروه‌بندی شدند.

جدول ۸. بررسی عوامل اجتماعی در بین محلات

عوامل	واریانس	مجموع مربعات	درجه آزادی (df)	میانگین مربعات	مقدار آماره f	سطح معنی‌داری (sig)
بین گروهی	۳۱/۵۴۹	۱۲	۳/۶۹۱			
درون گروهی	۳۳۷/۵۴۰	۱۸۲	۰/۰۶۴	۵۷/۳۵۷		۰/۰۰۰
اجتماعی مجموع	۳۶۹/۰۹۰	۱۹۴				

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۹. طبقه‌بندی محلات در گروه‌های همگن براساس عامل اجتماعی امنیت

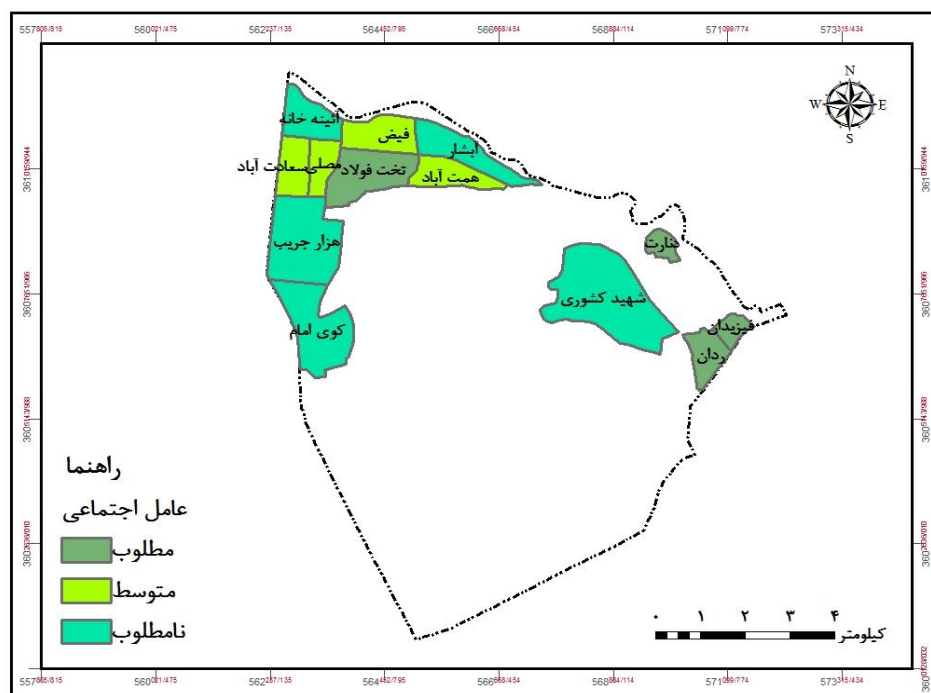
معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵		
محلات	۱	۲
شهرید کشوری	۱/۷۵۱	
آبشار	۲/۳۴۹	
هزار جریب	۲/۴۳۰	
کوی امام	۲/۵۶۵	
آینه‌خانه		۲/۵۶۸

ادامه جدول ۹. طبقه‌بندی محلات در گروه‌های همگن براساس عامل اجتماعی امنیت

معناداری طبقات در سطح آلفا ۰/۰۵			محلات
۳	۲	۱	
	۲/۹۰۳		سعادت‌آباد
	۲/۹۸۵		مسجد مصلی
	۳/۰۰۸		فیض
۳/۱۹۹			همت‌آباد
۳/۲۳۳			دنارت
۳/۳۵۶			تخت فولاد
۳/۳۷۵			ردان
۳/۴۰۸			فیزیدان

منبع: یافته‌های تحقیق

سپس برای گویاتر شدن نتایج آزمون محلات در سه گروه طبقه‌بندی شدند و در قالب شکل ۲ نمایش داده شدند. محلات شهید کشوری، آبشار، هزار جریب و کوی امام در شرایط نامناسب و محلات آئینه‌خانه، سعادت‌آباد، مسجد مصلی و فیض در شرایط حد وسط و محلات همت‌آباد، دنارت، تخت فولاد، ردان و فیزیدان در شرایط مطلوب‌تری از لحاظ عامل اجتماعی نسبت به یکدیگر در منطقه ۶ شهرداری اصفهان طبقه‌بندی شدند. مسئولان و برنامه‌ریزان باید در برنامه‌ریزی‌های اجتماعی و فرهنگی به مناطق با شرایط نامناسب‌تر اجتماعی توجه بیشتری داشته باشند.

شکل ۲. طبقه‌بندی محلات براساس شاخص اجتماعی

(منبع: جدول ۹)

بنابر نتایج آزمون و طبقه‌بندی محلات، عامل اجتماعی در محلات قدیمی شرایط مطلوب‌تری دارد. در نتیجه، می‌توان با تقویت ضعف‌های محلات، در راستای افزایش امنیت محلات اقدامات مؤثری را تدوین و پیشنهاد کرد.

نتیجه‌گیری

احساس امنیت یکی از مباحث بسیار مهم در کیفیت زندگی شهری محسوب می‌شود. گسترش شهرنشینی و افزایش بی‌رویه شهرها موجب افزایش میزان جرایم و انحرافات اجتماعی شده است. وضع موجود شهرها در این زمینه و همچنین هدف جلوگیری از پیشروی جرایم شهری، مسئولان و برنامه‌ریزان و طراحان شهری را به اندیشیدن در مورد راه‌حل این معضل وادار ساخته است. در این راستا، توجه به این نکته ضروری است که امنیت محله‌ها در درجه اول توسط پلیس تأمین نمی‌شود، بلکه گروه‌های نظارتی داوطلب بین خود مردم بر امنیت نظارت دارند نه فقط پلیس. اجتماع‌پذیر کردن محیط و افزایش حس تعلق و نظارت ساکنان به محیط و کنترل تراکم جمعیتی محلات از عواملی هستند که با کمک به ارتقای سطح روابط همسایگی بر جنبه‌های روانی امنیت تأثیر بسیاری می‌گذارند. با شناخت عوامل تأثیرگذار اجتماعی و تقویت آن‌ها می‌توان تا حد زیادی احساس امنیت را در محلات شهری افزایش داد. نتایج تحقیق نشان داد احساس امنیت در منطقه ۶ به شدت پایین است و همچنین ویژگی‌های اجتماعی بر احساس امنیت در منطقه ۶ شهرداری اصفهان تأثیرگذار است. از آنجا که شرایط عوامل اجتماعی بین محلات منطقه ۶ متفاوت ارزیابی شد، با شناسایی عوامل قوت و ضعف محلات می‌توان در راستای افزایش احساس امنیت در منطقه مورد مطالعه اقداماتی را تدوین کرد. از این رو، پس از بررسی تأثیرگذاری این عوامل بر اساس ضعف‌های محلات منطقه ۶ پیشنهادهایی به منظور رفع معضلات مطرح شده است. شایان ذکر است عدم ارائه راه‌حل مناسب برای مشکل جرایم در محلات شهری، عواقب منفی برای آن‌ها دارد. همچنین، توجه به این نکته ضروری است که برای تحقق بهینه راهکارها و رسیدن به هدف پیشگیری از وقوع جرم و افزایش احساس امنیت همه نهادهای دولتی و غیردولتی به‌ویژه شهروندان باید با یکدیگر همکاری لازم را داشته باشند.

پیشنهادها

در مجموع، با توجه به نتایج آزمون TUKEY، به ترتیب محلات شهید کشوری، آبشار، هزار جریب و کوی امام در طبقه ضعیف و محلات آینه‌خانه، سعادت‌آباد، مسجد مصلی و فیض در طبقه متوسط و محلات همت‌آباد، دنارت، تخت فولاد، ردان و فیزیدان در طبقه مطلوب‌تری از نظر عامل اجتماعی طبقه‌بندی شدند. در نتیجه، با تقویت نهادها و عوامل اجتماعی در محلات آسیب‌پذیر تا حد زیادی می‌توان احساس امنیت را در محلات شهری افزایش داد. برخی راهکارها برای تقویت روابط اجتماعی در راستای افزایش احساس امنیت به‌ویژه در محلات آسیب‌پذیرتر به شرح زیر بیان می‌شود:

۱. توجه به میراث تاریخی و فرهنگی محلات در صورت وجود و در صورت نبود نمادهای هویتی، با طراحی المان‌ها و نشانه‌هایی منحصر به فرد در منطقه ۶ به‌ویژه در محلات آبشار و شهید کشوری که از این نظر در این محدوده‌ها قوی عمل نشده است؛ مانند ایجاد میدان یا یک نماد فیزیکی. می‌توان علاوه بر تفکیک محله از سایر محلات، احساس تعلق به محیط را در بین ساکنان محله افزایش داد. همچنین، می‌توان این اقدامات را انجام داد: تقویت قلمروهای طبیعی و

مشخص کردن مرز محلات با نمادهای عینی و ذهنی، ایجاد مراکز فرهنگی نظیر کتابخانه‌ها، سینما و فرهنگسرا در کنار مدارس و مکان‌هایی که بیشتر جمعیت جوان در آنجا حضور دارد و افزایش پیوندهای محله‌ای از طریق تقویت روابط همسایگی.

۲. تقویت حس نظارت مردمی از طریق ترویج فرهنگ مسئولیت‌پذیری و کنترل فضا از طریق خود شهروندان؛ برای مثال، نشر پیام‌های تبلیغاتی برای نظارت توسط خود مردم. نظیر این کار در انگلستان در قالب تابلوهایی با مضمون «این فضا تحت کنترل و نظارت عمومی است» و با تصویر و گرافیک چشم طراحی شده است. در این راستا، می‌توان به موارد زیر نیز اشاره کرد: افزایش امکان دید به فضای محله از طریق طراحی ساختمان‌ها به نحوی که مشرف بر عرصه‌های عمومی و فضای محلات باشند؛ نصب نیمکت و استقرار سکوه‌های مخصوص نشستن در مناطق مستعد جرم و مسیرها برای افزایش نظارت مردمی بر محلات؛ افزایش نظارت عمومی از طریق ایجاد مکان‌های تفریحی در محلات و تشویق مردم به استفاده از این فضاها و کنترل این فضاها توسط خود مردم.

۳. تراکم ساختار محلات نیز از عواملی است که در کنار سایر ویژگی‌ها بر احساس امنیت تأثیرگذار است. در برنامه‌ریزی‌های شهری بهتر است محلات به واحدهای خرد همسایگی تقسیم‌بندی شوند که این امر علاوه بر آنکه بر شناخت بیشتر شهروندان تأثیرگذار است بر اندازه جمعیت ساکن در محل تأثیر می‌گذارد. در نتیجه، برنامه‌ریزی‌ها باید به گونه‌ای باشد که از خلوتی بیش از حد فضا در ساعات مخصوص به‌ویژه شب‌ها یا ازدحام و شلوغی بیش از حد جلوگیری کند. حد متعادلی از جمعیت و حضور شهروندان بر احساس امنیت تأثیرگذار است؛ بنابراین، علاوه بر اینکه باید اندازه پایه جمعیتی محلات متناسب باشد، باید طوری برنامه‌ریزی و عمل کرد که جمعیت در طول شبانه‌روز در حد متوسطی به نسبت سطح قرار گیرد؛ برای مثال، اگر در قسمتی از محله، فعالیت کاربری‌ها به گونه‌ای باشد که در شب به یک‌باره تعطیل و فضا خلوت و غیرقابل دفاع شود، باید کاربری‌های شبانه را برای پویایی فضا و حضور مردم در شب در آن طراحی کرد. همچنین، تراکم جمعیت باید از طریق جلوگیری از گسترش بی‌رویه عمودی و جلوگیری از ریزدانه‌گی بافت محلات با اتخاذ سیاست‌های سلبی مانند سخت‌گیری در صدور پروانه‌های ساختمانی به مترائ‌های پایین در قبال اتخاذ سیاست‌های تشویقی به واحدهای مسکونی با مترائ بالا کاهش یابد. همچنین، باید تا حد امکان از احداث ساختمان‌های بالاتر از پنج طبقه در محلات مسکونی جلوگیری شود تا از تراکم و فشردگی بیش از حد در فضای محلات با تدوین قوانین مربوط به آن ممانعت شود.

منابع

- آمارنامه شهر اصفهان، (۱۳۹۴).
- افتخاری، اصغر (۱۳۸۰)، «ساخت اجتماعی امنیت»، فصلنامه دانش انتظامی، سال سوم، شماره ۴.
- افروغ، عماد (۱۳۷۷): *فضا و نابرابری اجتماعی*، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس، تهران.
- افشار کهن، جواد و محمد رحیقی یزدی (۱۳۹۲)، «تأثیر عوامل محیطی و اجتماعی بر احساس امنیت شهری (مورد مطالعه: محلات منتخب شهر یزد)»، فصلنامه مطالعات جامعه‌شناختی شهری، سال سوم، شماره ۸.
- بمانیان، محمدرضا و هادی محمودی نژاد (۱۳۸۷)، «تحقیقی بر سنجش عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت شهری (نمونه موردی: شهر کرمان)»، فصلنامه مدیریت شهری، سال ۶، شماره ۱۹.
- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۵)، *مبانی نظری و فرآیند طراحی شهری*، انتشارات شهیدی، تهران.
- تولایی، نوین (۱۳۷۹)، *شکل شهر منسجم: مطالعه انسجام کالبدی شهر در اندیشه و عمل*، رساله دکتری، دانشکده هنر زیبا، دانشگاه تهران.
- حسینی، محمد، زنگنه، مهدی و فخری السادات فاطمی نیا (۱۳۹۲)، «سنجش میزان احساس امنیت اجتماعی زنان در شهرهای مرزی استان خراسان جنوبی و عوامل مؤثر بر آن: (زنان شهرهای مرزی حاجی‌آباد، اسدیه، نهندان)»، فصلنامه دانش انتظامی خراسان جنوبی، سال دوم، شماره ۱.
- حقیقتیان، منصور، صنعت‌خواه، علیرضا، معین‌الدینی، جواد و شیرین شیرینی امین لو (۱۳۹۱)، «بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی براساس تفکیک سرمایه اجتماعی درون‌گروهی، برون‌گروهی و ارتباطی و احساس امنیت در شهر تهران»، فصلنامه جامعه‌شناسی مطالعات جوانان، سال سوم، شماره ۵، صص ۳۷-۵۶.
- ریترز، جورج (۱۳۷۳)، *نظریه‌های جامعه‌شناسی*، ترجمه احمد غروبزاده، جهاد دانشگاهی، تهران.
- شیخاوندی، داود (۱۳۷۳)، *جامعه‌شناسی انحرافات*، نشر مرنديز، تهران.
- صدیق سروستانی، رحمت‌الله (۱۳۸۵)، *آسیب‌شناسی اجتماعی*، (جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی)، دانشگاه تهران، تهران.
- قزایی، فریبا، راد جهانبانی، نفیسه و نازیلا رشیدیپور (۱۳۸۹)، *بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری*، (نمونه موردی: مناطق ۲ و ۱۱ تهران)، *مجله آرمانشهر*، سال سوم، شماره ۴ (www.sid.ir).
- کلاتری، محسن و ابودر سلامی بیرامی (۱۳۹۰)، *طراحی شهری و پیشگیری از بزهکاری*، نشر آذرکلک، زنجان.
- گیدنز، آنتونی (۱۳۷۳)، *جامعه‌شناسی*، ترجمه منوچهر صبوری، نشر نی، تهران.
- هزارجریبی، جعفر و محیوبه حامد (۱۳۹۱)، «*رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت در میان شهروندان تهرانی*»، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال سوم، شماره ۱۲.
- Fischer, C. (1982), *To Dwell among Friends*, Chicago, University of Chicago.
- Foth, M. (2004). Designing networks for sustainable neighbourhoods: A case study of a student apartment complex. In G. Johanson & L. Stillman (Eds.), *Community informatics research network (CIRN) 2004 colloquium and conference proceedings*. 29 Sep – 1 Oct 2004 (Vol. 1, pp. 161–172). Prato, Italy.
- Gehl, J. (1987), *Life Between Buildings*, Van Nostrand Reinhold.
- Gehl, J. (1987), *Life Between Buildings*, Van Nostrand Reinhold.
- Giles-Corti, B. (2008), *The built environment, neighborhood crime and constrained physical activity: an exploration of inconsistent findings*. Preventive Medicine 47, 241–251.
- Greenberg, S. W., Williams, J. R., and Rohe, W. R. (1982). *Safety in urban neighborhoods: A*

- comparison of physical characteristics and informal territorial control in high and low crime neighborhoods*. Popul. Environ. 5: 141–165.
- Mair, C., Diez Roux, A.V., Morenoff, J.D., (2010). *Neighborhood stressors and social support as predictors of depressive symptoms in the Chicago community adult health study*. Health and place 16, 811–819.
- Merry, S. (1981), *Urban Danger. Life in a Neighborhood of Strangers*, Temple University press Philadelphia.
- Pitner, R. O., Yu, M., & Brown, E. (2012). *Making neighborhood safer: Examining predictors of residents' concerns about neighborhood safety*. Journal of Environmental Psychology, 32, 43e49.
- Afroogh, E. (1999), *Social Space and Inequality*, Tarbiat Modarres University Publications, Tehran.
- Afshar Kohan, J. & Rahighi Yazdi, M. (2014), *The Effect of Environmental and Social Factors on the Sense of Urban Security (A Case Study: Selected Neighborhoods of Yazd)*, Quarterly Journal of Urban Sociological Studies, Vol. 3, No. 8.
- Bemaniyan, M. R. & Mahmoudi Nejad, H. (2009), *A study on measuring factors affecting the sense of social security (Case study: Kerman)*, Quarterly Journal of Urban Management, Vol. 6, No 19.
- Eftekhari, A. (2002), *Social Structure of Security*, Journal of Disciplinary Knowledge, Vol. 3, No. 4.
- Fischer, C. (1982), *To Dwell among Friends, Chicago*, University of Chicago.
- Foth, M. (2004). Designing networks for sustainable neighbourhoods: A case study of a student apartment complex. In G. Johanson & L. Stillman (Eds.), Community informatics research network (CIRN) 2004 colloquium and conference proceedings. 29 Sep – 1 Oct 2004 (Vol. 1, pp. 161–172). Prato, Italy Gehl, J. (1987), *Life Between Buildings*, Van Nostrand Reinhold.
- Gharayi, F., Rad Jahanbani, N. & Rashidpour, N. (2011), *The Study and Measurement of the Sense of Security in Various Urban Districts (A Case Study: Districts 2 and 11 of Tehran)*, Journal of Armanshahr, Vol. 3, No. 4, (www.sid.ir).
- Giddens, A. (1995), *Sociology*, Translated by: Saboori, M., Ney Publications, Tehran.
- Haghighatiyan, M., San'at Khah, A. R., Mo'inoddini, J. & Shiri Aminloo, Sh. (2013), *Study of the relation between social capital based on separation of intra-group, extra-group and relational social capital and the sense of security in Tehran*, Quarterly Journal of the Sociology of Youth Studies, Vol. 3, No. 6: 37-56.
- Hezar Jaribi, J. & Hamed, M. (2013), *The Relation between Social Trust and Sense of Security among Tehrani Citizens*, Quarterly Journal of Welfare Planning and Social Development, Vol. 3, No. 12.
- Hosseini, M., Zangneh, M. & Fatemi Niya, F. (2014), *Measuring the level of social security of women in border cities of south Khorasan province and factors affecting it: (Women of Haji Abad, Asadiyyeh, and Nehbandan)*, Quarterly Journal of Disciplinary Knowledge, Vol. 2, No. 1.
- Kalantari, M. & Salami Birami, A. (2012), *Urban Design and Delinquency Prevention*, Azar Kelk Publications, Zanjan.

- Pakzad, J. (2007), *Theoretical Foundations and the Process of Urban Design*, Shahidi Publications, Tehran.
- Pitner, R. O., Yu, M., & Brown, E. (2012). *Making neighborhood safer: Examining predictors of residents' concerns about neighborhood safety*. *Journal of Environmental Psychology*, 32, 43e49.
- Ritzer, G. (1995), *Theories of sociology*, Translated by: Ghoravizadeh, A., The Academic Center for Education, Culture and Research (ACECR), Tehran.
- Seddigh Sarvestani, R. (2007), *Social Pathology (Sociology of Social Deviance)*, University of Tehran, Tehran.
- Sheykhavandi, D. (1995), *Sociology of deviance*, Marandiz Publications, Tehran.
- Statistics of Isfahan, (2015).
- Tavallayi, N. (2001), *The Shape of a Coherent City: The Study of the Physical Integrity of the City in Thought and Practice*, PhD Thesis, College of Fine Arts, University of Tehran.